

ȘOMAJUL ÎN EUROPA — DIMENSIUNI ȘI SOLUȚII

„Un șomaj ridicat nu constituie o problemă economică, ci una politică“. *)

Munca — spunea Sigmund Freud — este legătura cea mai puternică între individ și realitate. Pornind de la această afirmație, deducem că șomajul înseamnă nu numai pierdere de venit, ci și pierderea încrederii în sine, erodarea legăturilor cu comunitatea și apariția sentimentului de excludere din viața normală, fapte ce suscită vandalismul și violența. Pe termen lung, un șomaj masiv poate să constituie o adevărată amenințare pentru democrație. Criza economică mondială a anilor treizeci, care a fost în mare parte responsabilă de ascensiunea fascismului, servește ca avertisment, iar demonstrația de forță a extremei drepte în cursul unor alegeri europene recente arată că această apropiere nu este deloc de domeniul fanteziei.

În Europa, ultimii cinci ani de creștere economică slabă n-au reușit să reducă șomajul, iar dacă tendințele actuale persistă, șomajul masiv se va prelungi și în anii nouăzeci. Existența a 20 milioane de șomeri (mai mult de 11% din mîna de lucru), repartiția inegală a șomajului între regiuni, categorii de vîrstă, calificări profesionale și sexe — ce îngreunează elaborarea unei politici de combatere a acestui fenomen, care să întrunească o largă susținere, precum și reticențele manifestate de guverne de teama inflației sau a deficitului bugetar sînt doar cîteva argumente care au determinat constituirea unei comisii europene conduse de Bruno Kreisky (fostul cancelar al Austriei) al cărei scop constă în conturarea unei strategii vizînd reducerea ratei șomajului pînă la mijlocul anilor '90 la 5%, adică la valoarea de la sfîrșitul anilor șaptezeci.

Din 1970 pînă în prezent dimensiunile șomajului european au crescut de patru ori, iar în intervalul 1980-1985 de două ori. Mai grav este faptul că, în numeroase țări, șomajul a devenit cronic, crescînd chiar în perioadele de avînt economic. Numărul șomerilor cronici, lipsiți de un loc de muncă pe perioade mai mari de un an, este acum mai mare decît numărul total de șomeri din orice an al deceniului precedent — situație ce influențează natura măsurilor de diminuare a șomajului, măsuri care trebuie orientate în primul rînd spre asigurarea cu locuri de muncă a acestei categorii de șomeri.

*)Clas Erik Odhner, *Pour en finir avec le chômage en Europe. Rapport de la Commission Européenne pour l'emploi, présidée par Bruno Kreisky*, Paris, Editions La Découverte, 1989.

Alături de șomeri, există un număr important de muncitori cu slujbe precare, ce nu le oferă nici securitatea venitului sau a ocupării, nici accesul la prestațiile sociale. În contextul cererii scăzute de mână de lucru, politicile guvernamentale și politicile întreprinderilor au accentuat fragmentarea pieței forței de muncă: pe de o parte, majoritatea muncitorilor cu posturi sigure, bine remunerate, iar pe de altă parte, o minoritate ce ocupă posturi precare și prost plătite. La baza acestei ierarhii stau muncitorii necalificați, tinerii, femeile, bătrînii.

Rata șomajului este mai ridicată în Europa de Sud. În Spania, spre exemplu, 21% din populația activă și 39% din populația tînără este lipsită de un loc de muncă.

În ce privește rata scăzută de ocupare a forței de muncă — problema la fel de gravă ca și șomajul, reflectînd lipsa ofertei — acest fenomen se înregistrează tot în partea sudică a Europei.

Inegalitățile de creștere se traduc în inegalități regionale, cele mai importante întîlnindu-se în Italia, Grecia, Regatul Unit și R.F.G. Regiunile confruntate cu probleme grave sînt zonele industriale în declin și zonele subdezvoltate. În Germania, de exemplu, șomajul este foarte ridicat în regiunile din nord (pînă la 15%), dominate de industrii ca siderurgia și șantierul naval. Sudul Germaniei, care a beneficiat de un nou val de industrializare de înaltă tehnologie, cunoaște un grad mai ridicat de ocupare a forței de muncă. Adîncirea diferențelor între ratele regionale de șomaj se explică prin aceea că este dificil să creezi locuri de muncă pe termen lung în regiunile în declin, chiar dacă se adoptă programe speciale.

Diferențele dintre țări în materie de șomaj reflectă, în parte, răspunsurile politice divergente la recesiunea economică. Pentru a reduce șomajul oficial s-a recurs la măsuri diferite: înghețarea angajărilor masive în servicii publice, repatrierea muncitorilor străini, programe de pensionare timpurie, lărgirea condițiilor de acces la pensiile de invaliditate, discriminarea femeilor și chiar redefinirea conceptului de șomer.

Problema șomajului a fost tratată cu succes în țări ca Norvegia, Suedia, Finlanda, unde nu numai că au scăzut ratele șomajului, dar au crescut și ratele de ocupare a forței de muncă, spre deosebire de Austria care, deși a obținut rezultate bune în ce privește diminuarea șomajului nu înregistrează o rată a ocupării forței de muncă atît de înaltă ca în țările scandinave. Explicația acestui succes constă în existența unui larg consens social, toate partidele sistemului politic al acestor state considerîndu-se responsabile de șomaj, iar inflația fiind stăpînită grație moderării revendicărilor privind salariile și mai puțin prin politici macroeconomice restrictive. Această strategie este facilitată de utilizarea unui sistem de negociere centralizată a salariilor și de poziția sindicatelor care pun accent nu pe apărarea cu orice preț a unor drepturi, ci pe rezolvarea oricărei probleme. În Suedia și Finlanda, de exemplu, securitatea pieței muncii este considerată mai importantă decît securitatea folosirii forței de muncă la nivel individual, cu alte cuvinte, muncitorii sînt asigurați că vor găsi un loc de muncă, dar nu li se asigură vreun drept particular într-un post determinat.

Un alt aspect grav al șomajului se referă la implicațiile sale asupra tinerei generații: dacă tinerii au fost beneficiarii avântului caracteristic anilor '60 astăzi au devenit principalele victime ale rezultatelor economice slabe din Europa anilor '80. Rata șomajului juvenil este de două ori mai mare decât rata șomajului la adulți, mai mult de un tânăr din cinci neavând un loc de muncă.

În timp ce proporția ocupării forței de muncă a crescut începând din 1981, ocuparea în rândul tinerilor a scăzut, iar șomajul juvenil s-a dublat în prima jumătate a anilor optzeci, fapt datorat și exploziei demografice, la care s-a adăugat scăderea ofertei de locuri de muncă necalificată și creșterea pe piața muncii a fluxului de femei care acceptă munci de calificare redusă.

„Excluși” sînt băieți și fete care părăsesc rapid școala, ucenicii care nu reușesc să găsească un loc de muncă potrivit pregătirii lor, imigranții și chiar absolvenții unui institut de învățămînt superior.

Doar cîteva țări — printre care R.F.G., Austria și țările scandinave — au reușit să mențină rata șomajului tinerilor la nivelul celei a adulților, grație sistemului de ucenicie bipolar (școală + întreprindere).

O altă problemă crucială este șomajul de lungă durată (mai mult de 12 luni), care afectează în principal muncitorii necalificați, handicapații, așa-numiții „cazuri dificile” pe care patronii nu îi angajează, cu atît mai mult cu cît cererea de locuri de muncă este mare. După ce și-au depus candidatura în numeroase locuri, unii dintre aceștia își încetează căutările, resemnîndu-se. În Europa, aproape jumătate din numărul total al șomerilor au vechime mai mare de un an, iar mulți din șomerii de lungă durată au vechime mai mare de doi ani: o jumătate în Belgia, o treime în Spania, un sfert în Regatul Unit și în Franța.

În general, șomajul de lungă durată crește odată cu vîrsta, iar proporția tinerilor crește odată cu creșterea șomajului total. Ponderea femeilor a scăzut în măsura în care acestea, descurajate de lipsa perspectivei, au părăsit piața muncii, în timp ce ponderea vîrstnicilor a scăzut prin regimul pensionărilor timpurii.

Cel mai mare risc al șomajului de lungă durată constă în diminuarea competenței profesionale, ceea ce limitează și mai mult șansele de a ieși din acest cerc vicios.

Șomajul constituie o amenințare și pentru egalitatea sexelor, în majoritatea țărilor europene șomajul feminin fiind mai ridicat decât cel masculin, chiar în condițiile în care statisticile oficiale subvaluează dimensiunile sale reale neînregistrînd femeile căsătorite care temporar nu caută un loc de muncă, dar care apar pe piața muncii cînd posibilitățile de angajare cresc. În Suedia și Norvegia șomajul feminin este redus, dar a sporit ocuparea femeilor căsătorite în munci cu programe de lucru parțiale, și este de la sine înțeles că în condiții de penurie a locurilor de muncă femeile trebuie să rămîna acasă.

Deși cifrele privind șomajul în rândul femeilor nu oferă o imagine fidelă a realității, este cunoscut faptul că factorii demografici și diminuarea posibilităților de ocupare cu program integral de muncă au dus la agravarea fenomenului, implicațiile imediate fiind reducerea nivelului

de trai al unor familii pentru care banii câștigați de femeie erau vitali pentru menținerea deasupra pragului sărăciei.

În decursul ultimului deceniu, odată cu dezvoltarea slujbelor din sectorul terțiar, ocuparea forței de muncă feminine s-a ameliorat — tendință care, date fiind evoluțiile socio-economice privind ridicarea nivelului educațional și păstrarea muncii după căsătorie și/sau perioada de creștere a copiilor, se va menține.

Numeroase guverne nu sînt conștiente de costul real al șomajului și nu înțeleg că violența și alienarea — ca răspuns la inegalitățile de pe piața muncii — nu pot fi înlăturate prin represiune, ci prin crearea de locuri de muncă.

Șomajul este o experiență corozivă, care sporește pasivitatea individului și face să dispară perspectiva vieții, arată un studiu finlandez. Efectele sale psihologice depind de contactele sociale ale persoanelor vizate, suferind mai puțin cei care au relații și familie, deși în cazul din urmă pot fi afectați membrii familiei. O cercetare britanică relevă că rata mortalității soțiilor muncitorilor aflați în căutarea unui loc de muncă este cu 20% mai mare decît în cazul celorlalte femei căsătorite, iar un studiu suedez arată că în general copiii șomerilor au probleme de sănătate.

Șomajul este nefast pentru individ deoarece este cauza sărăciei sale într-o lume a abundenței. Dacă în timpul anilor '30 doar mila publică i-a împiedicat pe șomeri să moară de foame, în decursul următorilor cincizeci de ani ajutorul de stat devine regulă, chiar dacă mărimea sa variază de la o țară la alta. În anii '80 aceste indemnizații au fost diminuate pentru a reduce deficitul bugetar și pentru a incita căutările de locuri de muncă. Oricum, consecințele materiale ale șomajului nu sînt rezolvate decît parțial prin prestații sociale, imaginea individului care duce o viață tîhnită datorită ajutorului de șomaj fiind departe de realitate.

Pe drept cuvînt se poate pune întrebarea: „de ce a crescut șomajul?”

Șomajul ridicat din Europa anilor optzeci este rezultatul răspunsului guvernelor la criza structurală care a afectat economiile țărilor lor în anii șaptezeci. Politica economică restrictivă vizînd reducerea inflației a dus la reducerea ritmului creșterii economice și sporirea șomajului.

„Dacă există șomaj este pentru că guvernele îl folosesc pentru a reduce inflația, dar nu sînt dispuse să o recunoască, deși cînd le sugerezi cea mai mică măsură de expansiune răspund invariabil că această măsură este inflaționistă“.

Această atitudine a guvernelor se bazează pe ipoteza că între inflație și șomaj operează o relație de compensare — fapt contrazis de anumite studii care arată că 70% din inflații s-au datorat creșterii prețurilor produselor de bază și că relația inflație—șomaj poate fi ameliorată prin: stabilizarea prețurilor produselor de bază (prin intermediul stocurilor regulatorii), conceperea unei politici a forței de muncă de natură să pre-

gătească mîna de lucru pentru schimbările structurale și o politică adecvată de venituri. În legătură cu ultima metodă se poate aminti exemplul Austriei și al țarilor scandinave care, prin politica veniturilor clare au învins stagflația, sau exemplul RFG, unde politica veniturilor implicite a asigurat moderarea revendicărilor salariale. Exigențe mai mici la nivelul salariilor nominale pot permite creșteri mai importante ale salariilor reale, ca urmare a creșterii economice și de productivitate.

Numărul celor în căutare de locuri de muncă a crescut și ca urmare a exploziei demografice și a faptului că tot mai multe femei doresc o slujbă plătită — condiții în care guvernele ar fi trebuit să sporească volumul investițiilor.

Creșterea șomajului s-a datorat și deplasării forței de muncă spre sectorul terțiar, care asigură locuri de muncă cu program parțial și nu poate compensa pierderea locurilor de muncă din industrie.

Economiștii ofertei susțin că o altă cauză a șomajului este rigiditatea pieței muncii, dar faptul că în ultimii 10 ani creșterea flexibilității a fost însoțită și de o creștere a șomajului arată că rigiditatea este efectul șomajului ridicat, nu cauza acestuia.

Flexibilitatea pe piața muncii (ore de începere flexibile, munci parțiale, concedii de studii plătite etc.) poate duce la creșterea ratei de utilizare a resurselor și a productivității ca urmare a exploatării eficiente a echipamentelor costisitoare. În CEE 13,5% din forța de muncă lucrează în regim parțial, ceea ce dovedește că nu nevoia de flexibilitate este contestată, ci mijloacele de-a o atinge. Practicarea flexibilității în absența securității pieței muncii (ocupare deplină garantată de stat), a securității venitului (protecția acestuia prin sistemul salariului minim sau asigurare socială și impozite care să reducă inegalitățile de venit), a securității ocupării (set de reguli care statuează condițiile de angajare, concediere, sancționare) și a protecției profesiei, nu poate avea efectele scontate.

Experiența americană, chiar dacă s-a soldat cu o sporire a ocupării comparativ cu Europa, a dus la o situație paradoxală în care tot mai mulți indivizi, deși au un loc de muncă, trăiesc în sărăcie (*working poor*). Modelul japonez de remunerare flexibilă, alcătuit dintr-un salariu de bază scăzut și prime în funcție de beneficii a asigurat ocupare deplină, dar pentru a realiza același obiectiv Europa trebuie să folosească soluții specifice, care nu pot fi imitate: mîna de lucru înalt calificată și inovație permanentă.

Compatibilă și complementară cu flexibilitatea orarului este reducerea timpului de lucru, care însă nu permite decît o anumită redistribuire a unui număr mic de locuri de muncă devenite disponibile. Mai mult, o reducere limitată (1h/ săptămîină) n-are impact asupra ocupării pentru că poate fi compensată de creșterea productivității, iar o reducere mare poate determina scăderea salariilor reale, deoarece venitul național rămîne neschimbat.

Această măsură poate fi luată în perioadele de șomaj ridicat, dar prezintă riscuri pentru dezvoltarea pe termen lung.

* Richard Layard, *How to Beat Unemployment*, Oxford, 1986.

Modelul unei politici active pe piața muncii este furnizat de Suedia, unde procentajul mîinii de lucru cuprinse în programele de ocupare este cu 2,5—4% mai ridicat comparativ cu alte țări europene. Esențială pentru restructurarea economiei suedeze este abordarea potrivit căreia toți șomerii de lungă durată și toți tinerii beneficiază de aceste programe al căror scop este ca omul să poată găsi un loc de muncă de calificare mai înaltă decît cel deținut anterior.

Pentru ca o politică a ocupării să fie eficientă, măsurile sale trebuie orientate spre cerere, spre categoriile defavorizate, rețeaua agențiilor de informare privind posibilitățile de ocupare și a birourilor de plasare trebuie pusă la punct, iar formarea trebuie să aibă un caracter permanent, ceea ce presupune cooperarea între întreprinderi și chiar ajutor din partea statului care să suporte o bună parte a costurilor reciclării.

În sfîrșit, o altă cauză a șomajului ridicat o constituie încetinirea creșterii economice. Dacă în anii șaizeci și începutul anilor șaptezeci, rata creșterii medii anuale în Europa era de 5%, rata inflației nu depășea 3,5%, iar rata șomajului oscila în jurul lui 2%, începînd cu primul șoc petrolier, ritmul de creștere anuală, în perioada 1973-1987, se reduce la 2%, iar numărul șomerilor crește de la 5,5 milioane, cît reprezenta în 1973, la 19 milioane în 1987.

În general țările cu creștere economică importantă cunosc și o creștere a locurilor de muncă. De la această regulă se pot formula două excepții: America de Nord, unde creșterea ocupării forței de muncă a fost mai mare decît cea prevăzută comparativ cu creșterea economică, fenomen datorat creării de locuri de muncă suplimentare în sectoarele slab remunerate, și țările care au realizat un consens social (Suedia, Norvegia, Finlanda). Aici, ocuparea forței de muncă a depășit rata pe care creșterea economică ar fi putut-o determina, ca urmare a extinderii rapide a ocupării în sectorul public, mai ales în anii șaptezeci.

Relația statistică observă între creșterea producției și ocupare nu este univocă. O altă politică de încurajare a ocupării are, la rîndul ei, efecte pozitive asupra producției.

O rată de creștere economică mai mică de 3%, așa cum prevede OCDE pentru Europa în 1990, nu va contribui la reducerea șomajului. Chiar dacă se va atinge o rată de 3,5% — ceea ce pare posibil — șomajul nu va scădea decît cu 0,5%. Cum cererea pentru locuri de muncă va crește constant pînă la mijlocul anilor nouăzeci, șomajul riscă să se adîncească, mai ales dacă economia europeană va traversa o perioadă de recesiune.

Pentru a reduce rata șomajului european la 5% pînă în 1995 ar trebui ca ocuparea forței de muncă să sporească cu minim 1,5% pe an pentru a absorbi creșterea ofertei de mînă de lucru. Aceasta s-ar traduce în crearea a 2,5 milioane de locuri de muncă pe an și 15 milioane de locuri de muncă pînă în 1995.

Realizarea acestor obiective presupune concentrarea eforturilor europene spre minimizarea prejudiciilor aduse mediului ambiant și maximizarea creării de locuri de muncă de calitate, pentru că prosperitatea nu poate fi atinsă cu munci prost plătite sau necalificate, ci valorificînd re-

zervele de forță de muncă aduse la cel mai înalt nivel de instrucție și calificare.

Necesitatea cooperării economice este întărită și de procesul creării pieței interne unice în sînul Comunității Europene, care va duce la crearea a 2-5 milioane de locuri de muncă.

Accelerarea creșterii economice este necesară, dar nu suficientă pentru ca șomajul să se reducă semnificativ. Disparitățile regionale riscă să se amplifice în absența măsurilor de atragere a investițiilor în regiunile atinse de criză. Șomerii de lungă durată, muncitorii necalificați, tinerii fără experiență riscă să rămînă pe dinafară dacă se dă curs liber forțelor pieței. Pentru acest motiv, s-a preconizat o strategie care orientează natura creșterii încît să ofere posibilități de ocupare categoriilor celor mai defavorizate. Programul se axează pe expansiunea indusă de investiții și cuprinde șase puncte: ameliorarea infrastructurii europene, protecția mediului, cultură și educație, tehnologie și inovație, industria serviciilor și ajutor pentru țările în curs de dezvoltare și relații Est—Vest.

a. Ameliorarea infrastructurii europene. Creșterea slabă înregistrată în Europa este, în parte, consecința unui nivel scăzut de investiții. Ponderea investițiilor în PIB a scăzut de la 23,6% în 1970 la 18,9% în 1986. Pentru a asigura ocuparea deplină a forței de muncă europene ar trebui ca investițiile să crească mai repede decît PIB. Dacă amplasarea și structura investițiilor publice depind de politica de stat, investițiile private, care reprezintă 85% din investițiile totale, sînt determinate de profitul așteptat și de anticipările cererii. Rentabilitatea investițiilor private în Europa s-a ameliorat, dar începînd cu 1984 rata profitului real s-a apropiat de 5%, față de 2% cît reprezenta în anii șaizeci. Reducerea ratei profitului poate influența pozitiv activitatea de investiții: vor scade costurile financiare, se vor degreva bugetele fiecărei națiuni, iar raportul între randamentul așteptat de la investițiile productive și randamentul averilor financiare se va deplasa în favoarea celor dintii.

Impulsionarea activității de investiții este dependentă de politica bugetară care poate juca un rol important fie prin creșterea directă a investițiilor publice, fie prin reducerea impozitelor, mai ales în cazul familiilor cu venituri reduse.

Istoria economică modernă ne învață că toate ciclurile mari ale creșterii sînt precedate de vaste programe de construire a infrastructurii. În Europa, sectoarele care au nevoi urgente de investiții în infrastructură sînt: protecția mediului, energie, renovare urbană și rurală, telecomunicații, transport, servicii de sănătate, educație, cultură, servicii sociale.

b. Protecția mediului are efecte benefice asupra ocupării forței de muncă, în principal pentru că poate să determine o sporire a creșterii economice. Dacă măsurile luate pentru protecția mediului se soldează cu creșterea investițiilor și producției, această evoluție poate genera, la rîndul său, noi locuri de muncă, chiar dacă în stadiul inițial nivelul de trai poate să scadă pentru a achita datoriile trecutului. Efectele asupra ocu-

pării nu depind doar de amplitudinea creșterii ci și de timpul de creștere provocată de măsurile antipoluante. Chiar dacă rata globală a creșterii rămâne neschimbată, pot fi create locuri de muncă suplimentare.

Creșterea factorului muncă se poate face direct — tehnologiile anti-poluante cer mână de lucru — sau indirect — prețurile ridicate ale produselor poluante determină glisarea cererii spre servicii mai puțin poluante (care reclamă și ele mână de lucru) decât cele ale producției industriale.

De unde vin aceste locuri de muncă?

Elementul „muncii publice“ al protecției mediului este important, de exemplu demolarea imobilelor care desfigurează Coasta Mediteraneană, construirea de noi parcuri sau curățirea zilnică a plajelor furnizează tot atâtea locuri de muncă cât un program tradițional.

Reglementările antipoluante duc la crearea de locuri de muncă în construcții, sectoarele care produc, exploatează, întrețin și asigură serviciile post-vînzare ale echipamentelor cerute în sectorul public și administrație. În decursul ultimilor ani un anumit număr de țări din cadrul comunității au demarat programe de creare a locurilor de muncă legate de protecția mediului. În Danemarca, trei programe au furnizat aproape 11 000 locuri de muncă între 1975—1983. În Franța, pentru fiecare loc creat pentru epurarea apelor sau lupta împotriva zgomotului s-au creat alte 3—4 locuri de muncă în sectoare sociale. În Germania Federală, numărul locurilor legate de antipoluare sînt estimate la 380 000, în timp ce în Olanda au fost create, începînd din 1982, aproximativ 70 000 locuri de muncă. Eliminarea și tratarea deșeurilor pot duce la crearea pînă în 1995 a 50 000—120 000 de locuri suplimentare. Un program de 1 miliard DM în favoarea protecției mediului va crea în R.F.G. 140 000 locuri de muncă.

Incidența asupra ocupării variază de la țară la țară în funcție de posibilitățile pieței interne de a satisface cererea de materiale și echipament antipoluant.

Pentru a se evita dezastre ecologice, echipamentele și tehnologiile trebuie controlate strict — fapt ce oferă o altă posibilitate de redresare a ocupării forței de muncă.

c. Tehnologie și inovație. Noile tehnologii sînt esențiale pentru ocuparea deplină a forței de muncă. Departele de a spori șomajul, progresul tehnic necesită aport suplimentar de forță de muncă (pentru cercetare, dezvoltare, producerea de noi mașini) și aduce productivitate și venituri suplimentare. Experiența japoneză arată că dezvoltarea tehnologică rapidă poate duce la scăderea șomajului.

Amploarea șomajului se explică prin aceea că puterea publică preferă să păstreze locurile de muncă existente decât să creeze altele noi: două treimi din bugetul comunitar servește la subvenționarea agriculturii, ceea ce reprezintă 3% din valoarea adăugată, în timp ce programul Esprit, care își propune să plaseze Europa pe aceeași treaptă cu Japonia din punct de vedere al tehnologiilor noi, dispune de un buget echivalent cu subvențiile acordate pentru sfecla de zahăr.

d. Cultură și educație. *Cultura în sens larg, cuprinde atât formarea generală cât și activitățile artistice. În ambele sectoare șomajul și precaritatea ocupării s-au agravat. De asemenea, în multe țări nu a fost satisfăcută cererea de reciclare a forței de muncă, deși evoluția structurală rapidă a economiei impune acest lucru, iar pentru șomerii de lungă durată reciclarea este singurul mijloc de a mai găsi un loc de muncă.*

În multe țări europene nu există suficiente grădinițe și școli cu orare adaptate programului de lucru al părinților; în afara zonelor urbane nevoia de teatru, muzică sau cinematograful nu este satisfăcută decât întâmplător.

Pe măsura dezvoltării economice oamenii caută produse care să le exprime personalitatea: antichități, vacanțe în țările calde, cultură. Spre deosebire de primele două, oferta culturală este nelimitată. În studiul „Culture for tomorrow“, Hilmar Hoffmann descrie diferite moduri de a crea noi locuri de muncă, legate de activitatea culturală: carte, muzică, video, bibliotecă, cursuri serale pentru adulți, săli de conferințe. În R.F.G. de exemplu, piața muzicii reprezintă 25 milioane DM și ocupă 230 000 persoane. Pe măsură ce vor exista mai multe școli de muzică, va crește numărul absolvenților ce-și vor găsi un loc de muncă; totodată, se va dezvolta și producția instrumentelor muzicale și a discurilor.

Un număr mare de locuri de muncă a fost creat în sectorul de publicitate, presă, televiziune, cartea de artă. Mari posibilități există în domeniul sportului, gimnasticii, parcurilor de distracții. Investițiile realizate în Franța pentru parcurile de distracții vor crea 85 000 locuri de muncă în regiunile defavorizate.

În strategia de luptă împotriva șomajului cultura joacă un rol dublu. Pe de o parte, este un sector care are nevoie de mână de lucru, mai ales în ce privește instituțiile culturale, pe de altă parte, cheltuielile culturale ale sectorului privat cresc mai rapid decât veniturile. Trebuie deci ca nevoile culturale să fie satisfăcute pe măsura creșterii veniturilor.

În ce privește învățământul, se poate afirma că nici un nivel nu mai furnizează acum protecție absolută împotriva șomajului. În R.F.G., în anii 1980—1985, rata șomajului a crescut de 4 ori pentru muncitorii calificați și de 3 ori pentru doctori și ingineri. Rata șomajului absolvenților de învățământ superior este inferioară mediei, dar în creștere de la un an la altul.

e. Industria serviciilor. *În perioada 1963—1983, numărul celor ocupați în servicii a crescut cu 19 milioane în Europa, în timp ce industria și agricultura au pierdut 16 milioane. Există în domeniul serviciilor sectoare ale căror ritmuri de creștere sînt mai mari de 10%: informare, comunicare, servicii lingvistice, estetică industrială, băncile de date, loisir, servicii poștale și de transport. Pentru dezvoltarea serviciilor de informare și comunicație, condiția prealabilă constă în punerea la punct a rețelei de telecomunicații.*

f. Posibilitățile pe plan internațional. *Europa are și o jumătate mai săracă, ce nu poate fi ignorată nici politic, nici economic, de aceea trebuie*

intensificate relațiile Est—Vest. În ce privește problema datoriilor, pentru lichidarea ei este nevoie de un proces de creștere economică rapidă și de reducerea ratei dobânzilor. Teama că ajutorul dat țărilor în curs de dezvoltare va spori concurența este nejustificată, pentru că ajutorul aduce avantaje atât pentru beneficiar cât și pentru donator.

Acest ajutor nu se poate limita la proiecte industriale sau de construcții, ci trebuie orientat spre domenii ca educația, formarea, planificarea familială și chiar deschiderea piețelor occidentale exporturilor țărilor în curs de dezvoltare, deși s-a observat tendința inversă de întărire a protecționismului.

Un studiu efectuat de confederația sindicală scandinavă și germană a concluzionat că dacă țările bogate vor atinge obiectivul fixat de O.N.U. și vor consacra minimi 0,7% din PIB pentru ajutorarea țărilor în curs de dezvoltare timp de 2 ani, se vor crea 1,9 milioane locuri de muncă în țările OCDE și milioane în țările lumii a treia.

Oricât de mari ar fi eforturile necesare pentru realizarea programului european de reducere a șomajului trebuie să avem în vedere că cheltuielile globale implicate de persistența fenomenului depășesc cheltuielile pe care ar trebui să le efectueze colectivitatea pentru crearea de noi locuri de muncă. De altfel, în Suedia — una dintre cele mai bogate țări europene — unde rata șomajului este aproximativ 2%, se spune că țara nu este suficient de bogată pentru a-și permite riscul șomajului.

Neangajarea în lupta împotriva șomajului nu poate fi explicată prin motivarea că am fi atins limitele dezvoltării economice. De fapt, nu poate fi explicată prin nici un alt argument în afară de acela că sîntem victime ale imaginației noastre limitate.

MIHAELA CODIN